

Opinnäytetyö (AMK)
Journalismin koulutusohjelma
Journalismi
2015

Ina Virtanen

PORI TOISIN SILMIN

– miten ulkomaalaistaustaisen haastateltavan
kielitaito vaikuttaa juttusarjan tekoon

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Journalismin koulutusohjelma

2015 | 24 sivua

Ohjaaja Johanna Vaaherkumpu

Ina Virtanen

PORI TOISIN SILMIN – MITEN ULKOMAALAISTAUSTAISEN HAASTATETTAVAN KIELITAITO VAIKUTTAA JUTTUSARJAN TEKOON

Opinnäytetyöni kirjallinen osa selvittää, miten ulkomaalaistaustaisen haastateltavan kielitaito vaikuttaa radiossa esitettävän juttusarjan tekoon. Tutkimus kertoo, onko juttusarjan tekeminen hankalampaa, kun haastateltavat eivät puhu täysin sujuvaa suomen kieltä ja ovat lähtöisin eri kulttuureista. Tarkastelen kriittisesti työskentelytapojani juttusarjan edistymisen ja lopputuloksen kannalta.

Hyvä juttusarja herättää kuuntelijan mielenkiinnon ja antaa kuulijalle uusia ajatuksia. Omalla juttusarjallani halusin luoda positiivisia mielikuvia kaupunkilaisille maahanmuuttajia kohtaan, sillä etenkin Porissa maahanmuuttajien määrä on noususuhdanteessa.

Haastattelu on toimittajan työn keskeisimpiä tiedonhankintatapoja. Yksi tärkeimpiä seikkoja on löytää oikea haastateltava. Haastatteluun täytyy valmistautua huolellisesti tiedonhankinnalla ja ennakkohaastattelulla. Omien havaintojeni perusteella maahanmuuttajien haastatteluissa vaaditaan enemmän valmistautumista haastattelun tekemiseen kuin normaalisti. Mahdolliset ongelmat kielen kanssa, sekä mahdollisesti tavallisesta poikkeavat toimintatavat haastattelijan työssä tekevät haastattelutilanteesta erilaisen.

Juttusarjaani varten haastattelin neljää nykyistä Suomessa asuvaa maahanmuuttajaa, jotka ovat muutamia vuosia sitten päätyneet Poriin asumaan eri maista ja mantereilta. Kaikkien haastateltavien kielitaito on erilainen. Eroavaisuudet toivat erinäisiä haasteita haastattelun onnistumiseen.

ASIASANAT:

kielitaito, haastattelu, tiedonhankinta, maahanmuuttaja, juttusarja

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Journalism

2015 | 24 pages

Instructor Johanna Vaaherkumpu

Ina Virtanen

PORI THROUGH OTHER EYES – HOW THE LANGUAGE SKILLS OF AN INTERVIEWEE WITH A FOREIGN BACKGROUND AFFECTS TO MAKING A SERIES OF INTERVIEWS

The written part of my thesis explains how the language skills of an interviewee with a foreign background affects when making the series of interviews called Pori through other eyes that will be broadcasted on radio. The research explains is it harder to make a series of interviews when the interviewees don't speak fluent Finnish language and when they come from different cultures. I examine my working habits critically by the work progress and result.

A good series of interviews makes the listener interested and gives him new thoughts. With my interviews I wanted to create positive visions about immigrants to the citizens because specially in Pori the amount of immigrants is rising.

For a journalist, making interviews is one of the most important ways to get information. One of the most important things is the right interviewee. You must be prepared really well for the interview with getting proper information beforehand and making pre-interviews. As I have noticed, it takes a bit more preparations than usual, when you are about to interview an immigrant. There might be some language issues and some other differences that vary from the normal way that the journalist works.

For my series of interviews I interviewed four immigrants who now live in Finland and who came to Pori few years ago from different countries and continents. The language skill of all the interviewees varies. The differences brought different challenges to the final result.

KEYWORDS:

language skill, interview, research, immigrant, series of interviews

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 JUTTUSARJA PORI TOISIN SILMIN	6
2.1 Juttusarja tuoteosana	6
2.2 Miksi juttusarja on ajankohtainen?	6
2.3 Aiheen rajaaminen	7
3 HAASTATELTAVAN KIELITAIDON VAIKUTUS JUTTUSARJAN TEOSSA	8
3.1 Taustatutkimus	8
3.2 Haastateltavien valinta ja kielitaidot	9
3.3 Ennakkohaastattelut	10
3.4 Haastattelutilanteet	12
3.5 Editointi	15
3.6 Miten kookutan kuulijan?	16
4 KUINKA JUTTUSARJA PORI TOISIN SILMIN ONNISTUI	18
4.1 Haastattelutilanteiden tuomat muutokset aiempiin suunnitelmiin?	18
4.2 Miten juttusarjan tuoteosa onnistui?	19
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	21
LÄHTEET	23
LIITTEET	24
Liite 1 Kysymysrunko	24

1 JOHDANTO

Sain idean opinnäytetyöni tuoteosaan syksyllä 2014 ollessani vaihto-opiskelijana Belgiassa. Opiskelin Antwerpenissa, missä oli paljon useamman sukupolven maahanmuuttajia. Uskonnot sekä kulttuurit kohtasivat puolen miljoonan asukkaan kaupungissa monella mielenkiintoisella tavalla. Aloin vertailemaan ajatuksissani kaupunkia omaan kotikaupunkiini Poriin, missä asuu vain lähes 85 000 asukasta. Mielestäni Porissa maahanmuuttajat ja ulkomaalaiset olivat kaupungissa vielä kovin vieras ja ehkä jopa pelottava käsite. Päätin, että tulevan opinnäytetyöni juttusarja käsittelisi maahanmuuttajien elämää pienellä paikkakunnalla ja selvittäisi millaisia haasteita he kokevat vieraassa kulttuurissa. Toiveenani olisi näin poistaa joitakin kaupunkilaisten mahdollisia ennakkoluuloja.

Haastattellessani huomasin, kuinka paljon haastateltavien kielitaito vaikutti haastattelujen tekemiseen. Väärinymmärrykset olivat normaaleja haastatteluprosessissa ja haastattelemisen vei enemmän aikaa. Haastateltavien kohdalla piti toisinaan valita, millä kielellä haastatella, jotta radion kuulija ymmärtää parhaiten, mitä haastateltava sanoo. Kielelliset vaikeudet johtivat erilaisiin valintoihin saadakseni juttusarjasta mahdollisimman hyvän.

Tutkimusosani kertoo vaiheittain työprosessin etenemisestä aina haastateltavien löytämisestä haastatteluihin ja editointivaiheeseen asti ja käsittelee kaikkia valintojani haastateltavien kielitaidon kannalta. Yksi tutkimukseni pääkysymyksiä on, miten juttusarjan tekoon vaikuttaa se, että haastateltavat eivät puhu täydellistä suomen kieltä.

2 JUTTUSARJA PORI TOISIN SILMIN

2.1 Juttusarja tuoteosana

Teen Pori toisin silmin -juttusarjan tuoteosana paikallisradiokanava Radio Porille sekä mahdollisesti nuortenkanava Eazy101:lle. Molemmat kanavat ovat paikallisia Porissa sekä lähiseuduilla. Tilaaja ei vaadi työltä mitään tiettyä lopputulosta, mutta edellyttää radiolle sopivia juttujen pituuksia eli maksimissaan neljän minuutin pituisia jaksoja. Kanavan nettisivuille tuleva versio saa olla pidempi. Haastattelujen piti myös olla ainakin käännetty suomen kielelle, jos haastattelun kieli olisi jokin muu. Radio Porin kohderyhmä ovat 25–55-vuotiaat aikuiset, eikä kaikilta kuulijoilta voi odottaa täydellistä englannin kielen taitoa.

2.2 Miksi juttusarja on ajankohtainen?

"Ulkomaan kansalaisten määrä on kasvanut Porissa viimeisten vuosien aikana. Syksyllä 2012 Porissa asui yhteensä 1852 ulkomaan kansalaista. Vuonna 2008 määrä oli vielä 1119 henkilöä. Muutamassa vuodessa ulkomaalaisten määrä kasvoi noin 65 prosenttia." (Porin Kaupungin maahanmuuttostrategia 2020.) Porissa asuu tällä hetkellä noin 83 528 asukasta, joista noin 2300 on maahanmuuttajia, mukaan lukien kaksoiskansalaisuuden omaavat henkilöt. (Su Ran Kim 2015. Puhelinhaastattelu.)

Ulkomaalaisten pienen määrän takia uskon, että tällä hetkellä olisi tärkeää tuottaa juttusarja, joka selittäisi paikallisille asukkaille, että vieraita kulttuureja ja uskontoja ei tulisi pelätä, vaan ajatella ne rikkautena. Haluan juttusarjallani välittää ihmisille positiivisia mielikuvia ja saada heidät ymmärtämään tilanne maahanmuuttaneen ulkomaalaisen kannalta. Sopeutuminen uuteen paikkakuntaan voi olla vaikeaa täysin erilaisen kulttuurin ja etenkin vaikean kielen takia.

2.3 Aiheen rajaaminen

Näkökulman valinta osoittaa, kenen tai keiden kannalta asiaa lähestytään. Näkökulma voi olla suppea tai avara. Suppeassa näkökulmassa asiaa lähestytään yhden asianomaisen näkökulmasta. Suppeaa näkökulmaa on usein pidetty sähköisten välineiden ominaisuutena, koska tällöin juttuun saadaan terävämpi kärki. (Huovila 2004, 73–74.)

Rajasin aiheeni suppeasta näkökulmasta. Yksi juttukokonaisuus käsittelee yhden Porissa asuvan maahanmuuttajan ajatuksia ja mielipiteitä hänen elämästään niin toisessa maassa kuin alkuperäisessä kotimaassaan. Kysymykset ovat jokaisen haastateltavan kohdalla lähes samanlaisia ja liikkuvat samassa aihepiirissä. Aiheeni ei käsittele laajasti maahanmuuttajien asemaa Porissa, vaan kertoo jokaisen haastateltavan henkilökohtaisen tarinan.

Haastatteluni pohjautuivat erityisesti haastateltavien kokemuksiin elämästä uudessa maassa ja kulttuurissa. Pystyin luomaan haastatteluista lähes sellaiset kuin halusin ja valita itse lopullisen näkökulman jokaiselle editointivaiheessa, sillä materiaalia oli paljon ja jokaisen haastateltavan tarina oli hyvin erilainen. Esimerkiksi yksi haastatteluista keskittyi opiskelemiseen, toinen suomen kielen oppimiseen ja kolmas kulttuurien eroavaisuuteen. Haastatteluille tuli siis lopulta erilainen teema, vaikka jokainen niistä olikin osittain samankaltainen.

3 HAASTATELTAVAN KIELITAIDON VAIKUTUS JUTTUSARJAN TEOSSA

3.1 Taustatutkimus

"Monikulttuuristumisella tarkoitetaan teollistuneissa maissa tapahtunutta siirtolaisten ja pakolaisten määrän kasvua. Etniset ryhmät ovat tuoneet mukanaan omia tapojaan ja arvostuksiaan, jolloin yhtenäiskulttuurit ovat murtuneet." (Luodeslampi 2005, 61.)

"Uskonnot sisältävät usein normeja ja arvoja, jotka ovat luonteeltaan moraalisia. Samoin uskonnoissa voi olla velvollisuuksia toisia ihmisiä tai korkeampia olentoja kohtaan." (Luodeslampi 2005, 61.)

Haastateltavani ovat kaikki eri kulttuureista, eri mantereilta ja uskontokunnista lähtöisin. Haastateltavat ovat kotoisin Venäjältä, Egyptistä, Thaimaasta ja Yhdysvalloista ja näin ollen edustavat uskonnollisesti ortodokseja, buddhalaisia ja kristittyjä. On siis syytä tarkastella heidän taustaansa ja tehtävä enemmän taustatutkimusta kuin normaalisti vain suomalaisia haastateltaessa. Kysymykset kannattaa miettiä tarkoin, sillä jotkut niistä saattavat olla asenteellisia maahanmuuttajien kulttuuria tai uskontoa kohtaan. Toimittajan on kuitenkin pyrittävä hahmottamaan omien kulttuuriensa perusteita journalismin sisältämien puolueettomuus- ja neutraalisuusihanteiden vuoksi (Jaakkola 2013, 29).

Lainasin taustatutkimustani varten kirjoja, jotka kertoivat maahanmuuttajista Suomessa. Löysin tilastollisia teoksia, väitöskirjoja, sekä teoksia, jotka käsittelivät maahanmuuttajia monelta eri kannalta. Joissakin teoksissa maahanmuuttajista kerrottiin kansalaisuussittain ja osa puolestaan käsitteli aihetta uskonnon tai maanosan perusteella. Kirjallisuus antoi ideoita kysymysten asetteluun enakkohaastatteluihin. Faktatietojen avulla sai helposti nopean käsityksen tietyistä kansalaisuuksista, heihin kohdistuneista stereotyyppioista ja näin osasin jo etukäteen ajatella, mitä haastateltava ajattelisi.

3.2 Haastateltavien valinta ja kielitaidot

Huovilan (2004, 80) mukaan tärkeintä on löytää oikea haastateltava. Koko juttusarjan perustana on hyvä idea, jonka pohjalta lähdetään tekemään tiedonhankintaa ja etsimään mielenkiintoisia haastateltavia, joilta löytyy sanottavaa.

Haastateltavan henkilön valintakriteerit voivat olla joko henkilölähtöisiä tai asiälähtöisiä. Jako ei luonnollisesti ole jyrkkä, koska toisaalta henkilö voi tehdä asiasta tai toisaalta asia henkilöstä kiinnostavan. (Tervonen 1994, 14.)

Pidin tärkeänä työssäni etsiä mielenkiintoisia haastateltavia, joilla olisi erilainen tarina jaettavaan. Sukupuoli ja kotimaa olivat jo erityiset vaikuttavat tekijät haastateltavien valinnassa. Ensisijaisesti etsin tietyn maan edustajaa, mutta kriteerinä oli se, että henkilön piti olla puhelias ja mielenkiintoinen persoona.

Sovin tilaajan kanssa etukäteen, että haastateltavia pitäisi olla neljä tai viisi kappaletta. He olisivat sekä naisia että miehiä, peräisin eri ikäluokista, asuneet Porissa eri pituisia aikoja sekä olisivat eri maiden kansalaisia. Suunnitelmat sujuivat hyvin, sillä lopulta kaikki haastateltavat olivat eri mantereilta ja kaksi heistä oli miehiä ja kaksi naisia. Haastateltavien ikäjakauma oli myös tasainen.

Ensimmäinen haastateltava oli egyptiläinen 37-vuotias mies. Hän oli asunut Porissa kuusi vuotta ja oli jo tunnettu henkilö Porin katukuvassa. Monet tuntevat miehen hänen iloisen luonteensa ja keskeisen työpaikkansa takia Porin ravintolaelämässä. Haastattelin miestä aluksi englanniksi. Hän puhui melko hyvää suomea, mutta väärinymmärrykset kanssakäymisessämme johtivat siihen, että päätin haastatella häntä englanniksi, jotta haastateltava varmasti ymmärtäisi kysymykset oikein. Myöhemmin tehtyäni kaikki muut haastattelut suomeksi tajusin, että oli väärä valinta haastatella hänet englanniksi, joten teimme vielä yhden haastattelun. Näin kaikki haastattelut olivat suomen kielellä ja muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden.

Toiseen haastatteluun minun piti alun perin haastatella Suomeen Pietarista vuonna 2007 muuttanutta 50-vuotiasta naista suomeksi, koska hän ei puhunut englantia. Suomen kielen puutteellinen osaaminen johti kuitenkin ideaan, että

hänen 20-vuotias tyttärensä osallistuisi haastatteluun hänen puolestaan. Suomen kansalaisuuden saanut tytär puhui huomattavasti sujuvampaa suomea kuin hänen äitinsä. Venäläisen naisen valinta haastateltavaksi oli tietoinen. Mielestäni suomalaisilla on paljon uskomuksia ja stereotyyppioita juuri venäläisiä naisia kohtaan, joten näin ollen sain selvyuden, pitävätkö ajatukseni stereotyyppioista paikkansa.

Kolmas haastateltava oli 29-vuotias thaimaalainen nainen. Hän oli muuttanut Suomeen kahdeksan vuotta sitten. Naisen kielitaito riitti ymmärrettävään radiohaastatteluun, vaikka hän oli kielitaidoltaan haastateltavista heikoimpia. Haastateltavalla oli paljon mielipiteitä stereotyyppioista thaimaalaisia naisia kohtaan.

Neljäs haastateltava oli 31-vuotias yhdysvaltalainen mies. Hän oli muuttanut Poriin vasta kaksi vuotta sitten, mutta puhui jo sujuvaa suomen kieltä. Hänet pystyi haastattelemaan suomen kielellä, mutta hän itse mainitsi, että ei pysty kovin yksityiskohtaisesti kertomaan ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Pidinkin kuitenkin hyvänä sitä, että hän oli oppinut suomen kielen niin nopeasti ja päätin valita hänet mukaan juttusarjaan.

3.3 Ennakkohaastattelut

"Haastatteluun on valmistauduttava huolellisesti. Valmistautuminen on haastateltavan mielenkiinnon herättämisen ja haastattelun onnistumisen ehdoton edellytys. Toimittaja hankkii ensiksi riittävät taustatiedot asiasta ja haastateltavista. Perusaineiston laajuus riippuu siitä, kuinka syvällistä juttua toimittaja on tekemässä ja kuinka paljon aikaa hänellä on käytettävissä juttunsa tekemiseen." (Huovila 2004, 80.)

Haastattelun tekeminen lähtee ideasta ja näkökulman luomisesta haastatteluun: kaikki on jo tehty vähintään kertaalleen. Haastattelua sopiessa kannattaa tarkistaa, että haastateltavasi on radionomainen henkilö. Se tarkoittaa small talkia puhelimesta, mutta mieluiten kasvotusten, jotta varmistut siitä, ettei haastateltava ole aivan kipsissä. (Kujala, Lahti, Tamminen 1998, 56.)

Tein jokaisen haastateltavan kohdalla ennakkohaastattelut vähintään puhelimitse, mutta suurimman osan kanssa kasvotusten. Koska haastateltavat eivät olleet julkisuuden henkilöitä tai jo valmiiksi asiantuntijan asemassa, tuli minun tehdä tarpeeksi syvät ja pitkät ennakkohaastattelut henkilökohtaisesti ja antaa haastatteluille paljon aikaa. Lisäksi haastateltavien puutteellinen kielitaito vaati ehdottomasti ennakkohaastattelun, jossa tavattiin kasvotusten. Näin haastateltavan kielitaidon arvioiminen oli mahdollista. Osa haastateltavista oli saanut Suomen kansalaisuuden ja jokainen oli asunut Suomessa ainakin yli kaksi vuotta. Siitä huolimatta saatoimme ymmärtää toisiamme väärin.

Ensimmäiseksi haastattelemani egyptiläisen miehen kielitaito olisi todennäköisesti saattanut riittää suomenkieliseen ennakkohaastatteluun, mutta katsoin parhaaksi haastatella häntä englanniksi useiden väärinymmärrysten johdosta. Uskon, että englanninkieliset kysymykset ja vastaukset olivat tässä tapauksessa toimivimmat. Hänen tunteensa ja ajatuksensa välittyivät paremmin hänen puheessaan. Yritin aluksi haastatella häntä ennakkoon sähköisesti. Lähetin useamman kerran kysymyksiä, mutta jostain syystä kielimuuri tuli vastaan, eikä haastateltava ymmärtänyt, että kysymyksiin pitäisi vastata kirjallisesti. Tämä seikka vahvisti päätöstäni ennakkohaastatella hänet englanniksi. Tunsin vahvasti, että voitin haastateltavan luottamuksen juuri antamalla paljon aikaa hänelle. Ennakkohaastattelun tapaaminen kesti noin kaksi tuntia.

Toinen ennakkohaastatteluni oli venäläisten naisten kanssa. Ennakkohaastattelu sujui hyvin, koska haastateltavia oli kaksi. Tytär saapui haastattelutilanteeseen mukaan, sillä hänen äitiään epäilytti, ymmärtäisikö hän kaiken suomeksi. Kun äiti ei aina haastattelutilanteessa löytänyt sopivaa sanaa suomen kielellä, tytär auttoi häntä. Toisinaan äiti ei ymmärtänyt ennakkohaastattelukysymystä välttämättä täysin oikein, jolloin tytär selitti kysymyksen hänelle venäjäksi. Äiti ei esimerkiksi ymmärtänyt, kun kysyin, millä tavalla Pori eroaa Pietarista. Ennakkohaastattelu antoi paljon materiaalia ja uutta tietoa varsinaisia kysymyksiä varten naisista ja heidän kokemuksistaan. Päättelin, ettei äidin kielitaito ollut riittävä radiohaastatteluun, jolloin päädyin valitsemaan hänen tyttärensä lopulliseen haastatteluun. Mikäli olisin valinnut äidin haastateltavaksi, olisin saattanut jou-

tua dubbaamaan hänen suomen kieltään haastattelun päälle. Tämä olisi mielestäni asettanut haastateltavan naurettavaan asemaan, joten paras vaihtoehto tämänkaltaisissa tapauksissa onkin haastatella englanniksi. Tässä tapauksessa englannin taidon puuttumisen johdosta paras ratkaisu oli vaihtaa haastateltavaa. Ennakkohaastatteluun kului aikaa myös pari tuntia.

Thaimaalaisen naisen haastattelin ennakkoon puhelimitse. Hän kertoi itsestään ja elämästään, jolloin osasin valmistautua hyvin varsinaiseen haastatteluun. Haastateltavan persoona oli pelkäämätön ja puhelias, joten tässä tapauksessa ennakkohaastatteluksi riitti puhelinhaastattelu. Lisäksi varsinaisessa haastattelutilanteessa käytimme noin puoli tuntia jutusteluun ennen haastattelua ja varmistin vielä faktoja hänestä.

Yhdysvaltalaisen miehen ennakkohaastattelun tein aluksi sähköpostitse, minkä jälkeen puhuimme lyhyesti puhelimesta englanniksi. Tilanne oli erilainen, koska hänen äidinkieltensä oli englanti, jota myös itse puhun hyvin. Asiat olivat siis selkeitä puhelimitse puhuttuina ja sähköisestikin ymmärsimme toisiamme.

3.4 Haastattelutilanteet

"Varsinaisessa haastattelutilanteessa kysymykset esitetään yksi kerrallaan. Kysymys esitetään yleensä avoimena kysymyksenä, jotta sillä ei ohjata vastaanottajaa vastaamaan toimittajan ennakoimalla tavalla." (Huovila 2004, 81)

Kysyin lähes jokaiselta haastateltavalta samankaltaisia kysymyksiä. Selvitin milloin ja miksi he saapuivat Suomeen ja miksi päättivät jäädä asumaan juuri Poriin. Lisäksi tiedustelin, oliko heidän vaikea hankkia työtä ja oppia suomen kieltä. Otin myös selvää, ovatko he kokeneet syrjintää tai toisin sanoen, miten porilaiset ovat heihin suhtautuneet. Lisäksi kysyn tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä, kuten esimerkiksi aikovatko he jäädä tänne vai palata kotimaahansa (Kysymysrunko, Liite 1). Kysymykset olivat suhteellisen yksinkertaisia, jotta niihin voisi vastata helposti suomen kielellä. Kysymysten yksinkertaisuuden takia täsmentävien kysymysten esittäminen on hyvä idea. Mikäli haastateltava sanoo

jotain mielenkiintoista, kannattaa siihen tarttua ja kysyä häneltä lisää. Näin kysymysrunko pysyy suhteellisen helppona, mutta antaa kuitenkin mahdollisuuden joustavuuteen uusilla kysymyksillä.

Tärkeintä haastattelussa on kuunnella. Muuten et ehkä pysty esittämään jatkokysymyksiä, jotka saavat haastateltavan kertomaan itsestään. (Kujala, Lahti, Tamminen 1998, 57.)

Tämä teoria pitää paikkansa ulkomaalaisia haastateltaessa. Erityisesti kielellisten vivahteiden vuoksi haastateltavaa pitää kuunnella ja antaa hänelle myös enemmän aikaa miettiä vastauksia.

Taitavan kommunikoijan viestintä saa aikaan mahdollisimman vähän negatiivisia ja mahdollisimman paljon positiivisia tuloksia. Hän osaa sovittaa tavoitteen sa ja käyttäytymisensä ympäristön vaateisiin. Hän ymmärtää myös nonverbaalisen viestinnän vihjeet. (Rusanen 1994, 39–40.)

Erityisesti ulkomaalaisia haastatellessa nonverbaalia viestintää on hyvä yrittää tulkita ennen haastattelua ja sen aikana. Ennakkohaastattelutilanne kertoo jo vastauksia siitä, miten haastateltava suhtautuu kysymyksiisi. Haastateltavan jännityskin saattaa näyttäytyä eri tavalla kuin mihin toimittaja on tottunut. Lisäksi huono suomen kielen taito tuo lisää jännitystä haastattelutilanteeseen. Jos haastattelijaa, haastateltavaa tai kumpaakin jännittää, asia on hyvä ottaa puheeksi ennen varsinaisen haastattelun aloittamista (Jaakkola 2013, 207).

"Joissakin kulttuureissa on tapana viestiä suoraan ja avoimesti. Tällaisessa eksplisiittisessä kulttuurissa arvostetaan selkeää, sujuvaa, nasevaa ja täsmällistä puhetta. Implisiittisessä kulttuurissa tämäntapainen viestintä olisi normien vastaista. Suora ilmaisutapa koetaan loukkaavaksi ja kuulijan ymmärryskykyä väheksyväksi." (Rusanen 1994, 40.) Pysin käyttäytymään jokaisessa haastattelutilanteessa kuten normaalisti toimittajan työssä olen tottunut. Tiedostin, että osa haastateltavista saattaa olla tottunut erilaiseen kanssakäymiseen, mutta pyrin toimimaan omien tottumusteni mukaan. Ennakkohaastattelussa olin jo esittänyt joitakin kysymyksiä haastateltaville, joten he tiesivät missä aihepiirissä

haastattelu liikkuu. En siis joutunut muuttamaan ilmaisutapaa erilaiseksi heidän kanssaan tai varomaan sanoja.

Haastattelu on erityinen keskustelutilanne: siinä on aina yksi henkilö, jonka on oltava selvillä keskustelun tarkoituksesta ja päämäärästä. Radio- ja televisiohaastattelussa tämän henkilön on lisäksi huolehdittava kolmannen osapuolen, kuuntelija-katsojan mukanaolosta. (Rajamäki, 1994, 23.) Kuulija oli otettava huomioon, koska haastateltavien kielitaito ei ollut täydellistä. Viestin oli oltava tarpeeksi selkeä kuulijan kannalta, jotta hän pysyy haastattelun mukana, eikä sammuta esimerkiksi radiota. Kuulijan läsnäolo vaikutti melkein jokaisessa työprosessissa ja se oli aina huomioitava.

Egyptiläistä miestä haastattelin ensimmäisellä haastattelukerralla englanniksi, joten annoin hänelle erityisesti tilaa pohtia vastauksiaan. Ymmärsin lähes kaiken mitä haastateltavani sanoi. Toisinaan jotkut sanat olivat vaikeaselkoisempia, mutta tiesin kuitenkin kääntäväni haastattelun suomeksi kuulijoita varten. Itse varsinainen haastattelutilanne kesti noin 15 minuuttia hyvän pohjan antaneen ennakkohaastattelun johdosta. Haastateltava puhui kuitenkin suomea haastattelun aikana. Minua jäi jälkeen päin harmittamaan, ettemme tehneet suomenkielistä haastattelua samalla kerralla, koska hän mitä ilmeisemmin siihen olisi pystynyt. Niinpä sovimme toisen varsinaisen haastattelun, jolloin sain myös materiaalia suomen kielellä.

Venäläisen naisen haastattelu kesti myös noin 15 minuuttia hyvän ennakkohaastattelun johdosta. Hän osasi vastata kysymyksiin hyvin ja hänen suomen kielensä oli haastateltavista sujuvin. Hänen puhuessaan prostituutiosta, käytti hän huora -sanaa, jota en voinut ottaa lopulliseen haastatteluun mukaan, koska se ei sovellu radioon. Haastateltava kysyi, oliko sana epäsopiva tai väärä. Hän kertoi, ettei toisinaan ymmärrä, mitkä sanat ovat suomalaisille epäsopivia. Tästä voi päätellä, että toisinaan yksittäiset sanat saattavat myös tuottaa vaikeuksia haastatteluprosessissa niiden epäsovinnaisuuden tai väärän merkityksen takia.

Thaimaalaisen naisen varsinainen haastattelu kesti pidempään kuin muiden. Ennen kuin nauhoitimme haastattelun, käsitelimme faktoja ja asioita hänen

elämästään, sillä ennakkohaastattelin häntä puhelimitse. Haastattelu sujui siinänsä hyvin, eikä ongelmia syntynyt. Ainoastaan välillä haastateltava oli hiljaa ja yritti löytää sopivia sanoja. Toisinaan myös jotkut sanat tarkoittivat jotain muuta. Esimerkiksi sanat metsä ja luonto olivat hänelle vaikeita, enkä aluksi ymmärtänyt, mitä hän tarkoitti niillä.

Yhdysvaltalainen mies oli opiskellut suomea vasta kaksi vuotta ja hänen kielitaitonsa oli kaikkein yksinkertaisin. Haastattelutilanteessa jotkut sanat ja kysymykset olivat hänelle vaikeita. Hän ei esimerkiksi ymmärtänyt mitä ensivaikutelma tarkoittaa, vaan se piti selittää hänelle erikseen englanniksi. Lisäksi hän sekoitti joitakin sanamuotoja keskenään. Kysyessäni häneltä, osasiko hän suomea ennen muuttoaan Poriin, hän käsitti, että kysyin oliko hänen vaikea oppia suomea. Toisaalta kysyessäni häneltä millaisia porilaiset ovat, hän piti kysymystä hankalana, koska ei halunnut sanoa mitään negatiivista. Tämä johtui siitä, että hänen appivanhempansa ovat porilaisia. Se oli osoitus siitä, mikä eri kulttuureissa on kohteliasta käytöstä. Hän ei voinut siis sanoa julkaistavaan radiohaastatteluun mitään liian negatiivista.

3.5 Editointi

Editointivaiheessa tein kaikista haastatteluista kaksi eri pituista lopputuotosta. Lyhyempi oli noin neljä minuuttia, sillä tuoteosan tilaaja edellytti normaalien käytäntöjensä mukaan maksimissaan neljän minuutin haastattelua, joka lähetetään radiosta. Kanavan nettisivuille tuleva versio sai olla pidempi, mutta pidin itse hyvänä maksimissaan noin seitsemän minuuttia kestävästä versiosta. Haastattelujen editointi tapahtui Audacity ohjelmalla. Materiaali oli puolestaan nauhoitettu Zoom H2N -nauhurilla.

Egyptiläinen mies haastateltiin aluksi englanniksi. Tilaajani suositteli, että englanninkieliset haastattelut dubattaisiin suomeksi haastateltavan puheen oheen, osittain päällekkäin. Suunnittelin, että haastateltavan vastauksesta annettaisiin kuulua aluksi osa, minkä jälkeen alkaisin dubbaamaan puhetta suomeksi sa-

malla hiljentäen haastateltavan vastausta taustalla. Aluksi editoin englanninkielisen haastattelun normaalisti haluamaani neljään minuuttiin. Tämän jälkeen käänsin sen suomeksi paperille ja spiikkasin koko tekstin mahdollisimman luonnollisesti ja selkeästi. Sen jälkeen asettelin spiikit oikeisiin paikkoihin uudelle raidalla Audacity ohjelmassa jo aiemman haastattelun oheen. Näin dubbaus saatiin kuulostamaan asialliselta ja normaalilta. Myöhemmin kaduin dubbaamisesta. Mielestäni miehen ääni ja haastattelun tarkoitusperä ei päässyt oikeuksiinsa minun ääneni kautta. Päädyin tekemään uuden suomenkielisen haastattelun, jonka editoin neljän minuutin pituiseksi. Haastateltavan suomen kieli oli kaikkein epäselvin ja hän puhui todella hiljaa, joten jouduin nostamaan äänen tasoja korkealle ja toivomaan, että normalisointi selkeyttäisi haastateltavan ääntä.

Venäläisen naisen haastattelun editointi sujui helpommin, sillä hän puhui selkeää suomen kieltä. Editointi tapahtui normaalisti poistamalla turhia pätkiä, eli kysymyksiä ja vastauksia, joita en halunnut lopulliseen haastatteluun. Näin päädyin haluamaani lopputulokseen. Samalla tavalla muokkasinkin nettisivuille tulevan version. Haastateltavan kohdalla lopputulos oli kaikkein selkein äänellisesti.

Thaimaalaisen naisen haastattelun editointi vei eniten aikaa, sillä hänen suomen kielensä oli hidasta ja vastaukset vaikeaselkoisia. Jouduin editoimaan haastattelun niin, että lopputulos olisi mahdollisimman selkeä kuulijan kannalta. Tiivistin pitkiä vastauksia lyhyemmiksi ja yritin näin saada vastauksiin jämmäkyttä ja selkeyttä,

Yhdysvaltalaisen miehen haastattelun editointi oli yksi helpoimpia. Hänen vastauksensa olivat selkeitä ja yksinkertaisia, joten editointi ei vaatinut paljoa vaivaa.

3.6 Miten koukutan kuulijan?

Uskon, että paikallisia kuulijoita kiinnostaa juttusarjani aihe. On mielenkiintoista kuulla, mitä ulkomaalaiset ajattelevat heidän kotikaupungistaan ja miten he kokevat asemansa kaupunkilaisten keskuudessa. Koska useat haastateltavat sa-

novat ylistäviä asioita kaupungista, se vahvistaa myös kaupunkilaisten positiivisia tunteita maahanmuuttajia ja omaa kaupunkiaan kohtaan. Radion kuulijat huomaavat myös nopeasti haastattelua kuunnellessaan, ettei haastateltava välttämättä puhu sujuvaa suomea. Se saattaa herättää uteliaisuutta, joka saa ihmisen pitämään radiokanavan päällä.

Kaikki haastattelut etenevät paljastaen lukijalle vähitellen asioita maahanmuuttajan elämästä. Ne kulkevat kronologisesti alkaen siitä, miksi henkilö päätyi Suomeen ja miksi päätti jäädä tänne. Lopulta siirrytään yksityiskohtiin, jotka kertovat mielipiteen Porista, porilaisista ja suvaitsevaisuudesta. Lopussa osa haastatteluista paljastaa, uskooko maahanmuuttaja asuvansa Porissa myös tulevaisuudessa.

Kuulija koudutetaan pääasiallisesti jo radiostudiossa juontajan alkujuonnolla, joka on tärkeä osa, kun kuulija pitää saada jäämään radiokanavan taajuudelle. Juontaja lukee ensin juonnon ja jutun jälkeen jälkijuonnon. Näin kuulija saa selkeän käsityksen, kuka on haastateltava ja miksi juttu on tehty ja mistä se tiivistettynä kertoo. Omassa juonrossani ja jälkijuonrossani esittelen aina haastateltavan ja selvitän, miksi juttusarja on tehty.

Pori toisin silmin -juttusarja on osa Turun Ammattikorkeakoulun journalismin koulutusohjelmasta valmistuvan Ina Virtasen opinnäytetyötä. Juttusarja kertoo Poriin eri manteleilta muuttaneen neljän maahanmuuttajan tarinan. Se selvittää muun muassa, kuinka vaikeaa on oppia suomen kieltä ja miltä Pori ja porilaiset näyttävät maahanmuuttajan näkökulmasta.

4 KUINKA JUTTUSARJA PORI TOISIN SILMIN ONNISTUI

4.1 Haastattelutilanteiden tuomat muutokset aiempiin suunnitelmiin

Alkuperäiset suunnitelmani juttusarjaa Pori toisin silmin tehdessä onnistuivat lähes niin kuin olin alun perin päättänyt. Ensimmäisen haastateltavan kohdalla opin, että ennakkohaastattelu on ehdottomasti tehtävä kasvotusten, kun haastateltava ei ymmärtänyt sähköistä vastauspyyntöä ennakkohaastattelukysymyksiin. Lisäksi haastateltavan kielitaito kannattaa kartoittaa jo alussa niin hyvin, ettei joudu palaamaan asiaan myöhemmin uudelleen, kuten omalla kohdallani tapahtui. Luulin, että haastateltavan suomen kielen taito oli niin huono, että haastattelu onnistuisi vain englanniksi. Tämä erehdys teetti minulle myöhemmin paljon ylimääräistä työtä.

Toisen haastateltavan kohdalla ymmärsin, että todella huonosti suomea puhuva haastateltava on vaikea valita radiohaastatteluun ja helpointa on vaihtaa haastateltavaa, mikäli tilanne sen mahdollistaa. Lisäksi valitsemani haastateltavan sanavalinnat vaikuttivat editointivaiheessa lopputulokseen, sillä sana, joka ei haastateltavalle merkinnyt mitään pahaa, oli suomeksi kuitenkin kirosana.

Kolmatta haastateltavaa minun oli vaikein ymmärtää. Haastatteluun meni paljon enemmän aikaa kuin olin aluksi ajatellut. Aikataulut eivät siis pitäneet paikkaansa niin kuin olin ajatellut ja toivat muutoksia aiempiin suunnitelmiin.

Suurimmat vaikeudet kohtasin juttusarjaa tehdessä pohtiessani, pitäisikö haastatella englanniksi vai suomeksi. Molempien miespuolisten haastateltavien kohdalla valinta oli vaikea. Lopulta haastattelin molemmat miehet sekä suomeksi että englanniksi. Uskon, että koska juttusarja kuullaan radiosta, on kuulijalle mielekkäämpää kuulla haastattelu suomeksi puhuttuna mieluummin kuin minun suomentamanani. Näin haastateltavan ääni pääsee oikeuksiin, vaikka tässä tapauksessa haastateltavan vastaukset saattavat olla yksinkertaisempia.

4.2 Miten juttusarjan tuoteosa onnistui?

Juttusarja välittää mielestäni kuulijalle juuri sen, mitä oli tarkoituskin. Haastateltavat maahanmuuttajat antavat niin positiivista palautetta kuin myös kritiikkiä asuttamastaan kaupungista. Mielestäni juttusarja auttaa kuulijaa ymmärtämään paremmin maahanmuuttajia ja uusia kulttuureita. Se myös antaa äänen niille, jotka eivät välttämättä saa siihen aina mahdollisuutta paikallismediassa.

Siitä huolimatta, että suomen kielellä tehty haastattelu jännitti useampia haastateltavista, oli lopputulos mielestäni hyvä. Pitkät ennakkohaastattelut ja tutustuminen haastateltavaan lievensi heidän jännitystään merkittävästi. Näkemäni aika ja vaiva tuotti tulosta ja sai aikaan rehellisiä ja totuudenmukaisia vastauksia. Olen tyytyväinen siihen, millaisia vastauksia sain haastateltaviltani.

Egyptiläinen mies kertoo haastattelussa minkälainen on hyvä elämä, jota jokaisen maahanmuuttajan pitäisi noudattaa. Venäläinen nainen mainitsee kiitollisuutensa siihen, että Suomessa ei ole väliä onko rikas tai köyhä. Lisäksi hän arvostaa opiskelijoille tarjottuja mahdollisuuksia, sillä opiskelu on täällä ilmaista, toisin kuin Venäjällä. Haastattelutilanne sai hänet myös kertomaan joskus tapahtuneesta nimittelystä, mikä ei hänestä ollut mukavaa. Moni kuulija pystyy varmasti samaistumaan nuoren naisen ajatuksiin siitä, miltä nimittely tuntuu. Thaimaalainen nainen paljasti haastattelussa, että uskoo kaikkien porilaisten miesten ajattelevan, että kaikki thaimaalaiset naiset ovat thai-hierojia. Se, että sain hänet sanomaan asian ääneen, oli mielestäni voitto haastattelun kannalta. Haastateltava nimittäin puhui todella varovaisesti kyseisestä aihepiiristä. Amerikkalaisen miehen kohdalla haastattelu ei sinänsä anna paljon sisällöllisesti, sillä hänen suomen kielensä on kaikkein heikoin ja hän itsekin sanoi, että on vaikea puhua kuvailevasti suomen kielellä. Haastattelu kuitenkin tuo julki uskottoman oppimisprosessin, jonka hän on käynyt läpi vain kahdessa vuodessa. Hän puhuu sujuvaa suomea ja ymmärtää kaikki kysymykseni. Kaikki maahanmuuttajat eivät pystyisi noin nopeasti omaksumaan näin vaikeaa kieltä.

Pidän siitä, että juttusarja on hyvin pelkistetty. Se on lyhyt, eikä se sisällä ylimääräistä äänimaailmaa. Haastateltavan ääni on etusijalla ja toisinaan jopa

välttävällä suomen kielellä puhuttu haastattelu tuo mielestäni enemmän tunteita esille. Suomen kielen johdosta haastateltavaan on helpompi samaistua ja ymmärtää häntä. Jos olisin itse dubannut haastateltavan puheen päälle suomenoksen, olisi haastattelusta kadonnut luonne ja persoona. Pidin valintaa onnistuneena.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ulkomaalaistaustaisen haastateltavan kielitaito tekee juttusarjan teosta hieman työläämpää kuin se voisi olla täysin suomenkielisen haastateltavan kohdalla. Erityisesti on huomioitava oma ajankäyttö juttusarjan teossa. Juttusarjan tekemisessä on monta vaihetta aina taustatutkimuksesta ennakkohaastatteluun, joihin kannattaa käyttää eniten aikaa. Toki varsinainen haastattelu vie myös tavallista enemmän aikaa samoin kuin editointikin.

Taustatutkimus on ensimmäinen vaihe, johon kannattaa käyttää omia voimavaroja. On otettava huomioon haastateltavan kulttuuriset ja uskonnolliset lähtökohdat, jotta mahdollisilta loukkaantumisilta tai väärinymmärryksiltä vältyttäisiin. Toimittaja ei saa näyttää omia ennakoasenteitaan juttua tehdessä.

Tärkeää on myös panostaa ennakkohaastatteluun ajallisesti. Ennakkohaastattelussa toimitaan normaalien käytäntöjen mukaan, mutta myös kartoitetaan haastateltavan kielitaito. Näin saa selvyuden, riittääkö kielitaito radiohaastatteluun ja mitä pitää tehdä saavuttaakseen toivotun lopputuloksen juttusarjan osalta. Mielestäni välttävällä suomen kielellä puhuva maahanmuuttaja saattaa herättää enemmän ajatuksia kuulijassa kuin toimittajan dubbaama haastattelu, joka toisaalta antaisi selkeämpiä ja monisanaisempia vastauksia. Kuulija saa varmasti positiivisemmän kuvan siitä, kun maahanmuuttaja yrittää puhua suomea kuin siitä, että vain haastattelijan ääni kuuluisi. Kasvotusten tehty ennakkohaastattelu auttaa myös siihen, ettei haastateltavaa jännitä enää niin paljon varsinaisessa haastattelutilanteessa. Varsinkin suomeksi puhuttu haastattelu saattaa olla jännittävä tilanne haastateltavalle. Toimittajan positiivinen ja kannustava asenne helpottaa paljon sitä, miten haastattelu lopulta sujuu. Ennen kaikkea haastateltavan on tunnettava olonsa turvalliseksi ja hyväksi.

Haastateltavalle on annettava aikaa itse haastattelutilanteessa hieman enemmän kuin tavallisesti. Kysymyksiä jälkeen on hyvä pitää pitkä tauko, sillä haastateltava saattaa joutua kääntämään kysymykset mielessään ensin omalle kielelleen, ennen kuin vastaa niihin. Ei siis pidä ajatella, ettei hän ymmärrä kysymystä, vaan sen sijaan odotettava kärsivällisesti vastausta. Kysymysrunko kan-

nattaa pitää mahdollisimman yksinkertaisena, jotta kysymykset ymmärretään paremmin. Mikäli haastateltava paljastaa kuitenkin jotain mielenkiintoista, kannattaa kysyä lisäkysymyksiä. Näin yksinkertainenkin kysymysrunko joustaa, mutta tarjoaa sekä haastateltavalle että haastattelijalle paljon. Haastateltava ymmärtää kysymykset, koska ne eivät ole liian vaikeita tai pitkiä ja haastattelija pystyy esittämään lisäkysymyksiä ilman, että haastattelun rakenne muuttuu.

Haastattelun editointivaiheessa pitää ajatella kuulijan etua. Esimerkiksi omassa haastattelussani kohderyhmä oli paikallisradiokanavan aikuiset ja suomalaiset kuuntelijat, joten ei voi olettaa, että heistä suurin osa osaisi englantia. Näin ollen toimittaja joutuu todennäköisesti päättämään haastattelun mahdollisesta suomentamisesta kuulijoita ajatellen. Tärkeää on kuitenkin myös huomioida haastateltava lopputuloksessa niin, ettei häntä esitetä kuulijoille väärällä tai naurettavalla tavalla kielitaidon johdosta. Näin ollen mahdollinen käännöstyö on tehtävä myös asiallisesti.

LÄHTEET

Huovila, T. 2004. Toimittaja -tiedon etsijä ja vaikuttaja. Helsinki: WSOY.

Jaakkola, M. 2013. Hyvä journalismi -käytännön opas kirjoittajalle. Vantaa: Hansaprint Oy.

Kujala, Lahti, Tamminen. 1998. Radiotyön perusteet -johdatus suoran lähetyksen tekemiseen. Tampere: Gaudeamus.

Luodeslampi, J. 2005. Etiikka! Helsinki: WSOY.

Porin Kaupunki. Porin Kaupungin maahanmuuttostrategia 2020. Viitattu 15.3.2015. http://www.pori.fi/material/attachments/hallintokunnat/perusturva/DBTPIJuE5/PORIN_MAAHANMUUTTOSTRATEGIA_2020.pdf

Radio Pori. Mediakortti. Viitattu 15.3.2015.

http://issuu.com/jabadabadoo/docs/radiopori_mediakortti_valmis

Rajamäki, T. (toim.) 1994. Saanko haastattelun. Helsinki: Radio- ja televisioinstituutti.

Rajamäki, T. 1994. Haastattelijä ja haastateltava. Teoksessa Rajamäki, T. (toim.) 1994. Saanko haastattelun. Helsinki: Radio- ja televisioinstituutti, 22-32.

Rusanen, S. 1994. Kulttuurit kohtaavat, Ymmärretäänkö viestisi, suomalainen. Teoksessa Rajamäki, T. (toim.) 1994. Saanko haastattelun. Helsinki: Radio- ja televisioinstituutti, 38-41.

Su Ran Kim. Porin Maahanmuuttajakoordinaattori. Puhelinhaastattelu 7.4.2015.

Tervonen, I. 1994. Haastattelun monet kasvot. Teoksessa Rajamäki, T. (toim.) 1994. Saanko haastattelun. Helsinki: Radio- ja televisioinstituutti, 10-21.

KYSYMYSRUNKO

Garnet Hardin, muutit Suomeen elokuussa 2013 Yhdysvaltojen Louisianasta vaimosi ja poikasi kanssa. Mikä oli syynä muuttoonne?

Muutitteko välittömästi Poriin saavuttuanne Suomeen?

Mikä oli ensivaikutelmasi Porista?

Millaisia porilaiset ihmiset ovat?

Miten Suomi eroaa Yhdysvalloista?

Oliko sinun helppo löytää työpaikka täältä?

Miten suomen kielen opiskelut ovat sujuneet?

Asioitko yleensä esimerkiksi kaupassa englanniksi vai suomeksi?

Miten sinuun suhtaudutaan kun et puhu suomea?

Oletko kohdannut negatiivisia asenteita asuessasi Porissa?

Aiotko jäädä asumaan Poriin pitkäksi aikaa perheesi kanssa?

Onko Porissa paljon maahanmuuttajia Yhdysvalloista?